

**ANALÝZA NABÍDKY PŘEDMĚTŮ Z OBORU
APLIKOVANÝCH POHYBOVÝCH AKTIVIT
PRO STUDENTY UČITELSTVÍ TĚLESNÉ VÝCHOVY
NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH V ČESKÉ REPUBLICE**

Ladislav Baloun¹, Martin Kudláček¹, Ladislav Čepička²

¹*Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého, Olomouc, Česká republika*

²*Pedagogická fakulta, Západočeská Univerzita, Plzeň, Česká republika*

Předloženo v únoru 2013

VÝCHODISKA: Integrovat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami do hodin školní tělesné výchovy je proces, který naráží na mnoho postojových a architektonických bariér, který se neobejde bez kvalitně připravených pedagogických pracovníků a podpůrných systémů. Jednou z možností jak zajistit budoucím učitelům tělesné výchovy (TV) adekvátní kompetence, potřebné k úspěšné práci s osobami se zdravotním postižením (ZP), je zařazení předmětů z oblasti aplikovaných pohybových aktivit/aplikované tělesné výchovy (APA/ATV) do kurikul studijních oborů učitelství tělesné výchovy.

CÍLE: Cílem tohoto výstupu je analýza nabídky předmětů z oblasti APA/ATV pro studenty bakalářských a navazujících magisterských tělovýchovných oborů.

METODIKA: Kvantitativní a kvalitativní obsahovou analýzou prošli předměty se zaměřením na aplikované pohybové aktivity, které nabízejí ve vybraných tělovýchovných oborech veřejné vysoké školy v České republice. Celkem tyto podmínky splnily předměty na šesti fakultách (Fakulta tělesné kultury v Olomouci, Fakulta sportovních studií v Brně, Fakulta tělesné výchovy a sportu a pedagogické fakulty v Plzni, Českých Budějovicích a Ústí nad Labem).

VÝSLEDKY: Výsledky této analýzy naznačují, že oblasti aplikovaných pohybových aktivit není ve studiu tělovýchovných oborů na českých vysokých školách věnován dostatečný prostor potřebný pro zabezpečení integrovaného prostředí ve výukovém procesu na základních a středních školách.

Klíčová slova: inkluze, integrace, učitel tělesné výchovy, žák, zdravotní postižení.

ÚVOD

Významnou oblastí života osob se zdravotním postižením je vzdělávání a jeho dostupnost. Kolibová a Kubicová (2005) tvrdí, že čím vyšší je úroveň dosaženého vzdělání mladých lidí, tím vyšší je jejich šance na zařazení do pracovního procesu a vyhnutí se nezaměstnanosti. Z tohoto pohledu se pro společnost jeví jako žádoucí, aby osoby se zdravotním postižením mohli dosáhnout na co nejvyšší úroveň vzdělání a profesní kvalifikace, a tím zvýšit pravděpodobnost na získání zaměstnání. V dokumentárním filmu Víta Janečka „Závod ke dnu“ (2011) hovoří český filozof Václav Bělohradský o tom, že práce je základní způsob, jak se člověk integruje do společnosti. Limitace v intelektuálním a dovednostním rozvoji osob se zdravotním postižením by nemělo být samotné zdravotní postižení, které může handicapovat daného jedince v přístupu ke vzdělávání – např. žák s tělesným postižením, vozičkář nemůže studovat na příslušné odborné škole, protože architektonické bariéry v prostorách školní budovy mu znemožňují docházet na vyučovací hodiny.

V České republice žije podle odhadů (ČSÚ, 2008) 1 015 548 obyvatel se zdravotním postižením. Z tohoto čísla vyplývá, že spoluobčané se zdravotním postižením mají v populaci téměř 10% zastoupení, a jsou jednou z významných a početných minorit v naší společnosti. Počet individuálně integrovaných žáků s postižením na úrovni základního vzdělávání byl ve školním roce 2011/2012, podle statistik Ústavu pro informace ve vzdělávání (dostupné na <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>), celkem 39 160. Pokud bychom se zaměřili na vybrané druhy postižení z celkového počtu 39 160 žáků, pak s mentálním postižením bylo 1 222 žáků, se sluchovým postižením 582 žáků, se zrakovým postižením 398 žáků, s tělesným postižením 1 021 žáků a s autismem 946 individuálně integrovaných žáků. Na středních školách bylo ve školním roce 2011/2012 individuálně integrováno 7 295 žáků s postižením. Zaměříme-li se opět na vybrané druhy postižení, tak z celkového počtu 7 295, bylo 417 žáků s mentálním postižením, 193 žáků se sluchovým postižením, 108 žáků se zrakovým postižením, 357 žáků s tělesným postižením a 116 žáků s autismem.

V české školské legislativě jsou děti s tělesným postižením definovány jako žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a jejich výchova a vzdělávání je vymezena ve vyhlášce 73/2005 o vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí a žáků mimořádně nadaných: „Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se uskutečňuje s pomocí podpůrných opatření, která jsou odlišná nebo jsou poskytována nad rámec individuálních pedagogických a organizačních opatření spojených se vzděláváním žáků stejného věku ve školách,

kteře nejsou samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením“ (par. § 1, vyhláška 73/2005) (Kudláček, 2008).

Podle Kudláčka (2005) však legislativa vytváří pouze jakési „krevní řečiště“, ve kterém následně funguje výchovně vzdělávací systém a vlastní integrace žáků s tělesným postižením. Pro přijetí integrace ve školní TV je důležité, aby budoucí učitelé tělesné výchovy byli připraveni k integraci dětí se ZP do hodin běžné školní tělesné výchovy. Pojem „integrace v TV“ znamená zařazování žáků s různými typy postižení do společných forem TV. Dosavadní výsledky sledování tohoto procesu ukazují na nedostatečnou připravenost učitelů pro zdárné začlenění žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do hodin školní TV (Čadová, 2010).

Obecně se předpokládá, že není-li snížen intelekt žáků, neexistuje příliš mnoho problémů se začleňováním do běžného kolektivu i vzdělávacích předmětů. V oblasti tělesné výchovy (TV) však narazíme na problémy, které vycházejí z charakteru postižení a náplně hodin školní tělesné výchovy (Kudláček, 1997). V této situaci je učitel TV postaven před velmi náročný úkol, jak smysluplně začlenit žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) do hodin, aniž by to negativním způsobem ovlivnilo průběh výuky TV pro intaktní žáky. Se zavedením pojmu integrace ve školní TV, vznikla potřeba řešit nastalé problémy, vyplývající z náročnosti praktikovat integrovanou výuku. Proto byly do kurikul, na některých vysokých školách, pro budoucí učitele TV zavedeny předměty (ve většině případů samostatné), jejichž obsah je zaměřen na seznámení se s pohybovými aktivitami pro osoby se zdravotním postižením a možnostmi jak integrovat tyto žáky do hodin TV. Student TV tedy během své profesní přípravy úspěšně splní předmět (jeden či více), který v sobě zahrnuje nejčastěji slova APA či ATV (existují i výjimky, jako TV a sport zdravotně postižených na PF UJEP). Pro ukázkou, na Pedagogické fakultě ZČU v Plzni, mají studenti v programu TVS předměty Základy aplikovaných pohybových aktivit (ZAPA) pro bakaláře a Aplikovaná tělesná výchova (ATV) pro navazující magisterské studium Učitelství TV pro ZŠ/SŠ.

Podle výzkumného zjištění (Spurná, Rybová, & Kudláček, 2010) převládá mezi některými současnými učiteli TV názor, že nejsou dostatečně vybaveni kompetencemi k vedení hodin tělesné výchovy, nedisponují potřebnými znalostmi, což může mít za následek jejich odmítavý postoj k integraci jako takové. Tito pedagogové se shodují na těchto faktech – mají strach s dítětem se zdravotním postižením cvičit, aby se mu něco nestalo; nevědí, jaký by měl být obsah hodin TV; nevědí, jak vytvořit vyučovací hodinu zajímavou pro všechny děti; postrádají základní literaturu na toto téma (Čurdová, 2002, 116). Přispět ke zvýšení kompetentnosti pedagogů pro práci a začlenění osob se SVP do hodin školní tělesné

výchovy se pokusil projekt EIPET (www.eipet.eu), na kterém spolupracovalo několik evropských vysokých škol. Tento projekt, který vznikl mezi léty 2007 až 2009, si kladl jako hlavní cíl odstranit obtíže, spojené s integrací osob s postižením do hlavního vzdělávacího proudu a tím souvisejících nedostatků v současném vzdělávání učitelů tělesné výchovy (Kudláček, Ješina, Bláha, & Janečka, 2010).

V roce 2010 definoval pro prostředí českého školství Kudláček et al. (2010) jeden z klíčových výstupů projektu EIPET. Jde o teoretický rámec kompetencí pedagogických pracovníků (učitelů TV a učitelů prvního stupně) v kontextu integrované tělesné výchovy. Tyto kompetence navazují na tzv. funkční mapu, která systematickým způsobem popisuje specifika práce pedagoga v integrované TV. Mezi specifické kompetence patří:

- a) schopnost přizpůsobit školní kurikula tělesné výchovy tak, aby odrážela současné podmínky a potřeby všech studentů se speciálními potřebami v tělesné výchově (Kudláček & Ješina, 2008);
- b) schopnost diagnostikovat aktuální stav dovedností studentů se speciálními potřebami v TV (Janečka, Štěrbová, & Kudláček, 2008);
- c) schopnost plánovat výuku s ohledem na příslušný rozvoj všech žáků v integrované TV;
- d) schopnost připravit vyučovací jednotky a třídy pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami;
- e) schopnost přizpůsobení vyučování tak, aby byly naplněny potřeby *všech* studentů v integrované TV;
- f) schopnost facilitovat chování studentů tak, aby bylo zajištěno nejvhodnější a bezpečné učení pro *všechny* studenty;
- g) schopnost komunikace se studenty se speciálními potřebami a ostatními, kteří jsou přímo nebo nepřímo zapojeni do učení integrované TV (Štěrbová, 2006; Janečka, 2004);
- h) schopnost evaluace pokroku žáka se SVP v integrované TV ve vztahu k jejich cílům (Górny, 2008);
- i) schopnost hodnocení efektivity programu integrované TV;
- j) schopnost pokračování rozvoje vlastních profesních dovedností a znalostí ve vztahu k integrované TV (Kudláček, French, & Myers, 2002; Kudláček, Ješina, Štěrbová, & Sherrill, 2008) a
- k) schopnost prosazování práv a potřeb studentů se SVP (Kudláček & Ješina, 2008).

Na tyto kompetence navazuje okruh specifických dovedností a znalostí, které jsou nezbytné k získání specifických kompetencí (Kudláček et al., 2010, 48–49). V českém prostředí podala základní přehled o nabízených předmětech z oblasti aplikovaných pohybových aktivit ve studijních programech tělesná výchova a sport Válková (2011). Tento příspěvek se snaží navázat na zmíněný článek, prohloubit některé informace a srovnat zjištěné údaje do systematického přehledu.

Nahlédneme-li do kurikul některých zahraničních vysokých škol, zaměřených na vzdělávání studentů v tělovýchovných oborech, zjistíme, že například na Norwegian School of Sport Sciences v Oslu ve studiu bakalářského oboru, který je obdobou českého Tělesná výchova a sport, musí student absolvovat povinně pětikreditový předmět z oblasti APA. Na belgické Katholieke Universiteit Leuven mají studenti v navazujícím magisterském studiu učitelství TV splnit povinně 8 kreditů z oblasti APA/ATV. Jako poslední je uveden příklad z finské Haaga-Helia University of Applied Sciences, sídlící ve městě Vierumäki, kde mají studenti v bakalářském studiu v oboru Management sportu a volného času povinně splnit tříkreditový předmět Úvod do APA a následně si mohou zapsat třicetikreditový modul obsahující čtyři předměty z oblasti APA/ATV (Kudláček, 2012).

Předkládaný příspěvek si dává za cíl analyzovat a porovnat kvantitativní a kvalitativní nabídku předmětů z oblasti APA (zahrnuje tělesnou výchovu, sport a pohybovou rekreaci osob se SVP) pro studenty v bakalářských studijních oborech Tělesná výchova a sport a studentů v navazujících magisterských oborech se zaměřením na Učitelství tělesné výchovy, tedy budoucí učitele TV na druhém stupni základních škol (ZŠ) a na středních školách (SŠ) v České republice.

METODIKA

Výzkumný soubor

Analýzou školské dokumentace prošly všechny veřejné vysoké školy v České republice, které nabízejí v bakalářském studiu v oborech Tělesná výchova a sport, popřípadě Tělesná výchova a sport se zaměřením na vzdělávání (jednooborové i dvouoborové), a v navazujícím magisterském studiu v oborech Učitelství tělesné výchovy pro základní školy a Učitelství tělesné výchovy pro střední školy (tedy slouží pro vzdělávání budoucích učitelů TV) předmět či předměty, se zaměřením na TV či sport osob se zdravotním postižením. Tyto podmínky splnilo šest fakult. Tři pedagogické fakulty, a to v Plzni (ZČU), Ústí nad Labem (UJEP) a Českých Budějovicích (JČU), dále pak Fakulta tělesné výchovy a sportu (UK Praha), Fakulta sportovních studií (MU Brno) a Fakulta tělesné kultury (UP Olomouc). Analýza byla zaměřena pouze na výše zmíněné obory. Analýzou neprošly obory

jako trenérství a rekreologie, přestože jednou z možností profesního uplatnění těchto absolventů je učitel TV na základních a středních školách.

Data byla získána z elektronických informačních systému jednotlivých vysokých škol, následně byla pravdivost informací ověřena u vysokoškolských pracovníků, kteří zodpovídají za výuku daných předmětů. Pokud nebyly požadované informace dohledány v elektronickém informačním systému příslušné vysoké školy, jednalo se o pedagogické fakulty v Hradci Králové (Univerzita Hradec Králové), Ostravě (Ostravská univerzita) a Liberci (Technická univerzita), následovala e-mailová korespondence (Liberec a Hradec Králové), nebo telefonická komunikace (Ostrava) s vysokoškolskými pracovníky tělovýchovných kateder. Tyto osoby potvrdily, že studenti ve sledovaných oborech nemají ve svém studiu v nabídce předmět z oblasti APA/ATV. Pedagogické fakulty v Hradci Králové (Univerzita Hradec Králové), Ostravě (Ostravská univerzita) a Liberci (Technická univerzita), které vzdělávají budoucí učitele tělesné výchovy, nebyly zařazeny do analýzy z důvodu neexistence nabídky předmětu z oblasti APA/ATV pro studenty tělovýchovných oborů. Všechna data byla získána ve druhé polovině roku 2012 a jsou platná pro akademický rok 2012/2013.

Analýza předmětů

V první fázi proběhla analýza předmětů z hlediska kreditové, časové dotace, povinnosti pro studenty sledovaných oborů a způsobu zakončení daného předmětu. Ve druhé fázi došlo k obsahové analýze sylabů jednotlivých předmětů. Kvalitativním i kvantitativním srovnáním prošly zvlášť předměty pro studenty v bakalářském studiu a zvlášť předměty v navazujícím magisterském studiu.

VÝSLEDKY

V bakalářském studiu Učitelství tělesné výchovy lze absolvovat předmět z oblasti aplikovaných pohybových aktivit (APA), který se zabývá uvedením do problematiky a seznámením se se základními pojmy z oblasti APA, na pěti vysokých školách. Jde o pedagogické fakulty v Plzni (ZČU), Ústí nad Labem (UJEP) a v Českých Budějovicích (JČU), Fakultu tělesné kultury v Olomouci (UP) a Fakultu sportovních studií v Brně (MU). Fakulta tělesné výchovy a sportu v Praze (UK) žádný charakterově obdobný předmět pro své studenty v bakalářském studiu na sledovaných oborech nenabízí. V Tabulce 1 jsou porovnávány základní údaje o předmětech, jejichž cílem je uvést studenty do problematiky aplikovaných pohybových aktivit a pomoci jim osvojit si základní poznatky pro tělovýchovnou, rekreačně-pohybovou, či sportovní činnost s osobami se speciál-

ními potřebami. Jde o kreditové ohodnocení, časovou dotaci, způsob zakončení a povinnost splnit předmět v oboru TVS. Ze schématu je patrné, že nejvyšší kreditové ohodnocení a s tím související časovou dotaci má předmět Základy aplikovaných pohybových aktivit na pedagogické fakultě v Plzni (ZČU), a to čtyři kredity při jedné hodině přednášky a dvou hodin cvičení týdně během semestrální výuky. Předmět Integrace osob se specifickými potřebami (UP) je časově dotován třinácti hodinami přednášky a třinácti hodinami semináře v jednom semestru (výuka probíhá blokově), což odpovídá jedné hodině přednášky a semináře za týden. Čtyři předměty jsou zakončeny zkouškou, výjimkou je předmět Aplikovaná TV na FSpS MU v Brně, kde se jedná o zápočet. Na dvou vysokých školách nejsou prezentované předměty povinné pro studenty z oborů TVS. Jsou to pedagogické fakulty v Plzni, kde je předmět povinně volitelný pro obory TVS a volitelný pro obory TVS se zaměřením na vzdělávání a FSpS MU v Brně kde je předmět volitelný.

V navazujícím magisterském studiu učitelství TV pro základní a střední školy lze absolvovat předmět z oblasti aplikovaných pohybových aktivit/aplikované tělesné výchovy na pěti vysokých školách. Jde o pedagogické fakulty v Plzni (ZČU) a Ústí nad Labem (UJEP), na Fakultě tělesné kultury v Olomouci (UP), Fakultě tělesné výchovy a sportu v Praze (UK) a Fakultě sportovních studií v Brně (MU). Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích podobný předmět akreditovaný nemá ve své nabídce. Stejně jako v Tabulce 1, je i v Tabulce 2 uvedeno porovnání základních údajů o předmětech, jejichž cílem je nejen prohloubení vědomostí a dovedností z oblasti APA/ATV (platí u předmětů, které navazují na předměty APA/ATV z bakalářského studia), ale také seznámení se s poznatky o integraci žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do hodin běžné školní TV.

Z Tabulky 2 vyplývají následující skutečnosti. Kreditové ohodnocení je značně odlišné, od čtyř kreditů při úspěšném absolvování předmětu Sportovní příprava a klasifikace ve sportu osob se specifickými potřebami na FTVS UK v Praze, až po jeden kredit za předměty Didaktika zdravotní a integrované TV na FTK UP v Olomouci a Aplikovaná tělesná výchova na FSpS MU v Brně. Hodinová dotace se pohybuje od jedné hodiny přednášky týdně po 2 hodiny cvičení týdně. Ve čtyřech případech je předmět zakončen zápočtem, na FTVS UK jde o zápočet klasifikovaný. Jedině na FTVS UK v Praze je předmět pro studenty v oborech učitelství TV volitelný, zbylé čtyři vysoké školy (PF ZČU v Plzni, PF UJEP v Ústí nad Labem, FTK UP v Olomouci a FSpS MU v Brně) mají prezentované předměty ve studijních programech jako povinné a potřebné pro úspěšné dokončení studia.

Tabulka 1

Předměty z oblasti APA určené pro studenty v bakalářských oborech TVS

Vysoká škola/fakulta	ZČU/PF	UJEP/PF	JČU/PF	UP/FTK	UK/FTVS	MU/FSpS
Název předmětu	Základy aplikovaných pohybových aktivit	TV a sport zdravotně postižených	Aplikovaná tělesná výchova	Integrace osob se specifickými potřebami	žádný předmět	Aplikovaná tělesná výchova
Kredity	4	2	3	2	1	1
Časová dotace předmětu	přednáška 1 (hod./týden) cvičení 2 (hod./týden)	přednáška 1 (hod./týden) cvičení 1 (hod./týden)	přednáška 1 (hod./týden)	přednáška 13 (hod./seminář) seminář 13 (hod./seminář)		cvičení 7 (hod./seminář)
Způsob zakončení předmětu	zkouška	zkouška	zkouška	zápočet		zápočet
Předmět nabízený studentům oboru TVS	výběrový předmět	povinný předmět	povinný předmět	povinný předmět		volitelný předmět

Tabulka 2

Předměty z oblasti APA určené pro studenty navazujících magisterských oborů Učitelství pro ZŠ/SŠ

Vysoká škola/fakulta	ZČU/PF	UJEP/PF	JČU/PF	UP/FTK	UK/FTVS	MU/FSpS
Název předmětu	Aplikovaná tělesná výchova	Didaktika zdravotní a integrované TV	žádný předmět	Integrace žáků se specifickými potřebami	Sportovní příprava a klasifikace ve sportu osob se specifickými potřebami	Aplikovaná tělesná výchova
Kredity	2	1		2	4	1
Časová dotace předmětu	cvičení 2 (hod./týden)	cvičení 2 (hod./týden)		přednáška 13 (hod./seminář)	přednáška 7 (hod./seminář) seminář 7 (hod./seminář)	cvičení 1 (hod./seminář)
Způsob zakončení předmětu	zápočet	zápočet		zápočet	klasifikovaný zápočet	zápočet
Předmět nabízený studentům oboru TVS	povinný předmět	povinný předmět		povinný předmět	volitelný předmět	povinný předmět

Pokud se podíváme na Tabulky 1 a 2 z komplexního pohledu, pak můžeme konstatovat, že na čtyřech českých vysokých školách, kde probíhá vzdělávání pedagogů tělesné výchovy, mají studenti možnost absolvovat předměty z oblasti APA/ATV v bakalářském i v navazujícím magisterském studiu. Jde o pedagogické fakulty v Plzni (ZČU) a v Ústí nad Labem (UJEP), dále pak o Fakultu sportovních studií v Brně (MU) a Fakultu tělesné kultury v Olomouci (UP). Z toho povinnost splnit předmět z bakalářského i navazujícího magisterského studijního plánu mají studenti na olomoucké FTK UP a ústecké PF UJEP. PF v Českých Budějovicích (JČU) má jako povinný předmět z oblasti APA/ATV v bakalářském studiu a na FTVS v Praze (UK) je obdobný předmět veden jako volitelný pro studenty navazujícího magisterského oboru.

Po obsahové stránce mají všechny sledované předměty určené pro bakaláře podobné cíle (viz Tabulka 3). Tím je uvedení studenta do základní problematiky sportu, pohybové rekreace a tělesné výchovy osob se specifickými potřebami. Většina těchto předmětů se zaměřuje na osoby se zdravotním postižením. V sylabech všech porovnávaných předmětů je zaměření na různé typy postižení, kdy základní pilíř výuky tvoří zaměření na osoby s tělesným, zrakovým, sluchovým a mentálním postižením s možnostmi integrace těchto osob do vhodných pohybových aktivit. Předmět Integrace osob se specifickými potřebami na FTK UP v Olomouci je navíc rozšířen o informace o osobách se specifickými poruchami chování, narušenou komunikační schopností i zdravotně a sociálně znevýhodněné. Předmět Aplikovaná tělesná výchova na PF JČU v Českých Budějovicích je stejně jako Základy aplikovaných pohybových aktivit na PF ZČU v Plzni rozšířen o informace o osobách s vnitřním oslabením a předmět Aplikovaná tělesná výchova na FSSP MU v Brně o osoby s narušenými komunikačními schopnostmi a osoby se specifickými poruchami chování (ADD, ADHD). Při hlubším pohledu na jednotlivé obsahy jsou patrné určité odlišnosti. Předmět na PF UJEP v Ústí nad Labem má obsáhlou a podrobně rozepsanou část zabývající se pohybovými aktivitami osob se zrakovým postižením, kdy v rámci výuky jsou probírány nejen hry jako goalball, kombiball a basketbal, ale také navigace osob se zdravotním postižením. Naopak spojujícím prvkem u všech obsahů je zaměření se na proces integrace osob se specifickými potřebami do školní TV, nebo do jiných pohybových aktivit intaktní populace. Legislativa z oblasti APA je zmíněna pouze v obsahu předmětu na UJEP, přesněji jde o Evropskou chartu sportu pro všechny – zdravotně postižené osoby.

Tabulka 3

Témata ve sledovaných předmětech v bakalářském studiu

Škola/předmět	Obsah
ZČU – PF/Základy aplikovaných pohybových aktivit	<p>APA – základní problematika z oboru.</p> <p>Druhy a klasifikace postižení.</p> <p>Postižení pohybového aparátu, smyslová postižení, mentální postižení, vnitřní oslabení – charakteristika individuálních potřeb.</p> <p>Pohybová rekreace osob s postižením.</p> <p>Sociální význam integrace zdravotně postižených v rámci pohybové rekreace.</p> <p>Integrace postižených osob v rámci TV a sportu.</p>
UJEP – PF/TV a sport zdravotně postižených	<p>Postavení zdravotně postižených osob ve společenském systému a odraz tohoto postavení v provozování pohybových aktivit.</p> <p>Realizace pohybových aktivit osob s postižením v kontextu historického a společenského vývoje – charta sportu pro všechny ZP osoby.</p> <p>Typy zdravotních postižení, handicap v životě a zejména v pohybových činnostech.</p> <p>Lékařská specifikace postižení, nebezpečí při pohybových aktivitách.</p> <p>Institucionální zabezpečení pohybových aktivit osob se zdravotním postižením.</p> <p>Prostředí sportu pro psychosociální vývoj osobnosti. Otázky komunikace.</p> <p>TV a sport vozičkářů, sluchově postižených, spastiků, amputářů, osob s omezenou hybností.</p> <p>Zrakové postižení a možnosti provozovat pohybové aktivity (atletika, navigace, goalball, torball, kombiball, koulená), specifika motorického učení u zrakově postižených.</p> <p>Mentální postižení – sport a pohybové aktivity, organizace a soutěže.</p> <p>Integrovaná tělesná výchova, problematika specializované TV.</p>
JČU – PF/Aplikovaná tělesná výchova	<p>APA – charakteristika (vznik, vývoj, ...).</p> <p>Přehled jednotlivých postižení – funkční regulace pomocí tělesné aktivity, výkonnostní sport.</p> <p>Systém Soutěží a paralympiády.</p> <p>Postižení pohybového aparátu, amputaři.</p> <p>Mentální postižení – vhodné pohybové a sportovní aktivity, využití jógy a psychomotoriky v TV praxi.</p> <p>Zrakové postižení – pohybové aktivity a sportovní činnost.</p> <p>Sluchové postižení – pohybové aktivity a sportovní činnost.</p> <p>Sociálně integrativní a osobnostně stabilizující účinky pohyb. Aktivity pro postižené.</p> <p>Didaktické zvláštnosti výuky postižených dětí. Integrace. Dětské centrum Arpida.</p> <p>Sport jedinců s vnitřním postižením. Vztah mezi tělesným cvičením a fyzickým a mentální zdravím ve stáří.</p> <p>Integrace žáků s tělesným postižením – v kontextu školní TV.</p>

UP – FTK/Integrace osob se specifickými potřebami	<p>Úvod do APA.</p> <p>Sport osob se speciálními potřebami.</p> <p>TV osob se speciálními potřebami.</p> <p>Volnočasové pohybové programy pro osoby se speciálními potřebami.</p> <p>APA – potřebné kompetence, studium a organizace v ČR a zahraničí.</p> <p>APA u zrakově, tělesně, mentálně, sluchově postižených – výběr pohybových aktivit.</p> <p>APA osob s poruchami chování, duševním onemocněním, zdravotním znevýhodněním, sociálním znevýhodněním, seniorů, osob s hluchoslepotou, se souběžným postižením více vadami, poruchami komunikace, autismem.</p>
UK – FTVS	Pro sledovaný obor nemá předmět.
MU – FSpS/Aplikovaná tělesná výchova	<p>Integrace – pojem, terminologie, formy a možnosti.</p> <p>Tělesné postižení – charakteristika, vhodná cvičení, pohybové aktivity a sporty (sitting volejbal, basket na vozíku, handbiky, tanec).</p> <p>Mentální postižení – charakteristika, vhodná cvičení, PA a sporty (Boccia).</p> <p>Autismus – charakteristika, vhodná cvičení, možnosti vzdělávání.</p> <p>Zrakové postižení – charakteristika, cvičení prostorové orientace, vhodná cvičení, pohybové hry a sporty (Showdown, Goalball, zvuková šelba).</p> <p>Sluchové postižení – charakteristika, vhodná cvičení a pohybové hry na rozvoj taktilního, zrakového vnímání a prostorové orientace, vhodné sporty.</p> <p>Narušená komunikační schopnost – charakteristika, vhodná psychomotorická cvičení</p> <p>ADHD, ADD – didaktické zásady při cvičení, vhodná cvičení.</p> <p>Terapie ve speciálně pedagogické péči – canisterapie, hipoterapie.</p>

U sledovaných předmětů určených pro studenty navazujícího magisterského studia Učitelství TV pro ZŠ/SŠ byly po obsahové analýze sylabů zjištěny mnohem větší odlišnosti než u předmětů pro studenty bakalářského studia (Tabulka 4). Jak už název napovídá, předmět Didaktika zdravotní a integrované TV na PF UJEP v Ústí nad Labem je z jedné části zaměřen na problematiku zdravotních oslabení u žáků na ZŠ a SŠ, z části druhé pak na integraci žáků se smyslovým, mentálním a tělesným postižením do hodin školní TV. Předmět Sportovní příprava a klasifikace ve sportu osob se specifickými potřebami na FTVS UK v Praze je zaměřen především na oblast sportu, a to na klasifikaci ve sportu podle postižení, sportovní trénink a jeho řízení pro osoby se zdravotním postižením. V rámci předmětu jsou probírány témata jako taktická a psychická příprava, či specifika zatížení osob se speciálními potřebami. Studenti tohoto předmětu by se také měli dozvědět o zvláštích motorického učení u osob se ZP. Předmět Integrace

žáků se specifickými potřebami na FTK UP v Olomouci se snaží navázat a prohloubit poznatky a způsobilosti z oblasti APA, které studenti nabyli po absolvování předmětu v bakalářském studiu. Mezi zařazenými tématy je integrace vs. inkluze, legislativa týkající se žáků se SVP, kanadský a australský model pro integraci do sportu. Ze sledovaných předmětů pro studenty magisterských oborů je to jediný předmět, který má v sylabu zmínku o legislativě. Předmět Aplikovaná tělesná výchova na PF ZČU v Plzni je zaměřen na pohybové aktivity a TV podle druhu postižení, problematiku handicapu, či integraci žáků do hodin běžné školní TV. Zajímavým zjištěním je, že sylaby předmětů Aplikovaná TV v Brně mají v sylabu v bakalářském a navazujícím magisterském studiu totožná témata. Pravděpodobně jde o totožné předměty, s tím rozdílem, že v bakalářském studiu jde o předmět výběrový a v navazujícím magisterském studiu o předmět povinný.

Tabulka 4

Témata ve sledovaných předmětech v navazujícím magisterském studiu

Škola/předmět	Obsah
ZČU – PF/Aplikovaná tělesná výchova	<p>Problematika handicapu a jeho psychosociální aspekty, pohybové aktivity a tělesná výchova podle druhu postižení.</p> <p>Praktické a speciální školy, ústavy, organizace sdružující postižené občany.</p> <p>Aplikovaná tělesná výchova ve školách.</p> <p>Hipoterapie, canisterapie, paralympijské hry.</p> <p>Volnočasová pohybová aktivita handicapovaných, sportovní a tělovýchovné využití, fyzioterapie.</p>
UJEP – PF/Didaktika zdravotní a integrované TV	<p>Postavení zdravotní TV (ZTV) v systému TV – cíle, úkoly, prostředky, možnosti integrace ZdP.</p> <p>Základní organizační formy ve zdravotní TV.</p> <p>Obecný model cvičební jednotky (CJ) a specifické úkoly a cíle jednotlivých částí CJ u ZTV.</p> <p>Stavba a obsah cvičební jednotky u poruch předozadního zakřivení páteře, u poruch v oblasti dolních končetin.</p> <p>Drobné kompenzační a regenerační cvičení během pracovní doby a o přestávkách.</p> <p>Aerobní cvičení – druhy, stanovení optimální intenzity, frekvence a doby tělesné zátěže, indikace a kontraindikace. Plavání jako prostředek zdravotní TV.</p> <p>Posilovací cvičení a jejich využití ve zdravotní tělesné výchově.</p> <p>Relaxační cvičení a jejich využití ve zdravotní TV.</p> <p>Dechová cvičení a jejich využití u poruch páteře a u oslabení respiračního systému.</p> <p>Zásady preskripce programu pohybové aktivity u zdravotně oslabených osob středního a staršího věku, u chorob kardiovaskulárního systému.</p>

	<p>Cvičební jednotka zdravotní TV zaměřená na – oslabení pohybového systému, oslabení respiračního systému, oslabení kardiovaskulárního systému, poruchy metabolismu – obezita.</p> <p>Aplikace vybraných cvičební jednotek s důrazem na integraci osob se smyslovým postižením, s tělesným postižením (vozičkáři), s mentálním postižením.</p>
JČU – PF	Pro sledovaný obor nemá předmět.
UP – FTK/Integrace žáků se specifickými potřebami	<p>Integrace vs. inkluze.</p> <p>Legislativa OSN, EU, ČR; volný čas – sport; vzdělávání.</p> <p>Bariéry fyzické; model ICF-2011; odstraňování, kompenzační pomůcky.</p> <p>Bariéry psychologické – postoje, sebepojetí, kompetence, motivace.</p> <p>Integrace ve sportu – pojetí IPC, Australský model, Kanadský model.</p> <p>Integrace ve školní TV – bariéry, možnosti, peer tutoring, kontinuum v procesu integrace.</p>
UK – FTVS/Sportovní příprava a klasifikace ve sportu osob se specifickými potřebami	<p>Sport – jeho společenská a individuální funkce.</p> <p>Vývoj a postavení sportu ZdP. Hlavní snahy a tendence vývoje. Význam sportu pro ZdP.</p> <p>Klasifikace ve sportu podle zdravotního postižení.</p> <p>Sportovní trénink (ST) – pojetí, cíl, úkoly. Základní pojmy, řízení, systémový přístup ke ST. Plánování, evidence, kontrola trénovanosti osob se zdravotním postižením, vyhodnocování. Vytrvalostní trénink, metodické otázky efektivního zatížení při posilování osob se zdravotním postižením. Taktická příprava a její obsah.</p> <p>Zvláštnosti motorického učení.</p> <p>Zatížení – zátěžové podněty, klasifikace tréninkových cvičení jako adaptačních podnětů, intenzita, míra specifčnosti. Manipulace se zatížením. Frekvence tréninkových podnětů, zotavné procesy u ZdP.</p> <p>Soutěžení a organizace sportu zdravotně postižených.</p>
MU – FSs/Aplikovaná tělesná výchova	<p>Integrace – pojem, terminologie, formy a možnosti.</p> <p>Tělesné postižení – charakteristika, vhodná cvičení, pohybové aktivity a sporty (sitting volejbal, basket na vozíku, handbiky, tanec).</p> <p>Mentální postižení – charakteristika, vhodná cvičení, PA a sporty (Boccia).</p> <p>Autismus – charakteristika, vhodná cvičení, možnosti vzdělávání.</p> <p>Zrakové postižení – charakteristika, cvičení prostorové orientace, vhodná cvičení, pohybové hry a sporty (Showdown, Goalball, zvuková šelba).</p> <p>Sluchové postižení – charakteristika, vhodná cvičení a pohybové hry na rozvoj taktilního, zrakového vnímání a prostorové orientace, vhodné sporty.</p> <p>Narušená komunikační schopnost – charakteristika, vhodná psychomotorická cvičení</p> <p>ADHD, ADD – didaktické zásady při cvičení, vhodná cvičení.</p> <p>Terapie ve speciálně pedagogické péči – canisterapie, hipoterapie.</p>

Jako pozitivní se jeví zjištění, že na dvou vysokých školách si studenti mohou zapsat v navazujícím magisterském studiu Učitelství TV pro ZŠ/SŠ volitelné předměty, z oblasti APA. Jde o předměty zaměřené na určitou konkrétní pohybovou aktivitu či činnost. Na FSpS MUV Brně jsou to předměty Halliwickova metoda plavání (1 kredit, 13 hodin semináře po 60 min za semestr, zakončen zápočtem) a Aplikovaná psychomotorika (1 kredit, 7 hodin semináře za semestr, zakončeno zápočtem). Na FTVS UK jde o předměty Plavání osob se zdravotním postižením (3 kredity, 1 hodina semináře a 1 hodina přednášky za týden, zakončen zápočtem), Kurz aplikovaného lyžování a Kurz didaktiky aplikovaného lyžování (oba za 3 kredity, 5 dnů, zakončen zápočtem).

DISKUSE

Celkově lze říci, že studium oblasti APA u studentů učitelství TV je v České republice značně nejednotné a v mnoha případech není této oblasti věnována dostatečná pozornost. To lze konstatovat ze skutečnosti, že na některých vysokých školách nemají studenti povinnost, ani možnost, absolvovat předmět z oblasti APA. Pokusíme-li se porovnat výsledky analýzy s údaji uvedenými v úvodu článku, které se týkají kreditové dotace předmětů z oblasti APA/ATV, které musí student povinně absolvovat při studiu tělesné výchovy na některých zahraničních univerzitách, pak zjistíme, že hodnoty v Česku se pohybují v rozpětí dva až čtyři kredity za bakalářské a navazující magisterské studium dohromady (na PF ZČU v Plzni to může být až šest kreditů, pokud si ale student zvolí předmět Základy aplikovaných pohybových aktivit do bakalářského studia)! To je například v porovnání s univerzitou v Leuven výrazně nižší hodinová dotace, jelikož jenom v navazujícím magisterském studiu absolvují belgičtí studenti osmi kreditový předmět z oblasti APA/ATV. Student v bakalářském studiu (obdobného oboru jako je český obor Tělesná výchova a sport) na Norwegian School of Sport Sciences v Oslu má za povinnost splnit předmět z oblasti ATV/APA s pěti kreditovou dotací. V porovnání s těmito zahraničními univerzitami mají české vysoké školy výrazně nižší časovou dotaci.

Pokud porovnáme výsledky obsahové analýzy předmětů z oblasti APA/ATV s teoretickým rámcem kompetencí pedagogických pracovníků, který vznikl v projektu EIPET, jehož stručný popis je uveden v úvodním textu tohoto příspěvku, dostaneme se k závěru, že kompetence získané po absolvování předkládaných předmětů dosahují jen částečné úrovně kompetencí, které jsou formulovány v projektu EIPET. Jak již popsal Kudláček et al. (2010), předměty z oblasti APA/ATV určené pro studenty tělovýchovných oborů nemohou být s alokací do dvou kreditů dostačující pro osvojení všech kompetencí uvedených v projektu

EIPET. Je tedy na pracovištích, které připravují budoucí pedagogické pracovníky, aby se zamyslely nad způsobem, jak mohou v rámci svých studijních programů a kurikul pomoci ke zlepšení současného stavu připravenosti školského systému na podporu individuální integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v kontextu školní TV. Mezi doporučení, která by měla pomoci při zvyšování kompetencí budoucích učitelů TV, uvádí Kudláček, Ješina, Bláha, a Janečka (2010) tyto možnosti: a) zařazení předmětu s tematikou zaměřenou na základy aplikovaných pohybových aktivit do bakalářských studijních programů a předmětů s tematikou integrace žáků se zdravotním postižením do hodin TV v navazujících magisterských studijních programech (včetně příležitostí ke kontaktu s osobami se zdravotním postižením); b) začlenění teoretických témat zaměřených na osoby se speciálními vzdělávacími potřebami napříč moduly TV a sportu; c) zařazení příkladu modifikací tělocvičných aktivit do praktických předmětů (př. basketbal na vozíku v rámci výuky basketbalu) nebo d) využití zážitkové pedagogiky pro změnu postojů a získání zkušeností s osobami se zdravotním postižením.

ZÁVĚR

Z provedené analýzy je patrné, že problematice z oblasti aplikovaných pohybových aktivit není v Česku věnována dostatečná pozornost při vzdělávání studentů, budoucích učitelů tělesné výchovy na základních a středních školách. Jednou ze skutečností, podporující tento názor je absence předmětů z oblasti APA pro studenty tělovýchovných oborů na pedagogických fakultách v Liberci, Hradci Králové a Ostravě – zde je vyučován předmět Aplikovaná tělesná výchova, ale je určen studentům z oboru Sociální pedagogika. Popřípadě je problematika (integrované) tělesné výchovy, sportu a pohybové rekreace osob se speciálními vzdělávacími potřebami jen okrajovou záležitostí, která je řešena volitelným předmětem, který student nemá za povinnost ve své profesní přípravě absolvovat.

Jednou z prvotních možností, jak připravit studenty tělovýchovných oborů pro práci s jinakostí, je zavedení povinnosti absolvovat předmět či předměty z oblasti APA v bakalářském i navazujícím magisterském studiu. Z tohoto pohledu jsou nejprůhodnější podmínky na Pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem a Fakultě tělesné kultury UP v Olomouci, kde studenti mají v bakalářském i navazujícím magisterském studijním programu povinný předmět, který je zaměřen na získávání kompetencí pro práci v tělesné výchově, sportu a pohybové rekreaci s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami. Jediným tělovýchovným oborem, který v současnosti v České republice poskytuje absolventům adekvátní kompetence, teoretické a praktické poznatky pro práci s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich integraci do školní, je obor Aplikovaná tělesná

výchova (existující v provedení pro bakalářské i navazující magisterské studium), který nabízí Fakulta tělesné kultury UP v Olomouci.

REFERENČNÍ SEZNAM

- Bělka, J., & Válková, H. (2011). Absolventi aplikované tělesné výchovy na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci. *Tělesná kultura*, 34(2), 46–63.
- Čadová, E. (2010). Současné trendy v integraci dítěte s tělesným postižením do tělesné výchovy. In A. Vyskočilová (Ed.), *Integrace – jiná cesta III: sborník příspěvků ze semináře* (pp. 27–33). Olomouc: Univerzita Palackého.
- Český statistický úřad. (2008). *Výsledky výběrového šetření zdravotně postižených osob za rok 2007*. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/3309-08>.
- Čurdová, J. (2002). Volnočasové pohybové aktivity osob s postižením. In B. Hodaň (Ed.), *Volný čas a jeho současné problémy. Sborník příspěvků přednesených na vědeckém sympoziu v Olomouci ve dnech 20. a 21. května 2000* (pp. 110–118). Olomouc: Hanex.
- Górny, M. (2008). The assessment of the aesthetics of the movement at children with visual impairment. In *EUCAPA: Book of abstracts* (p. 126). Torino: Università Degli Studi Di Torino.
- Janečka, Z. (2004). Úvod do motorické kompetence jinak zrakově disponovaných dětí mládeže v období *prepubescence a pubescence* (Diplomová práce). Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Janečka, Z., Štěrbová, D., & Kudláček, M. (2008). Psychomotorický vývoj a vývoj motorických kompetencí kongeniálně nevidomých dětí do 36 měsíců věku. *Tělesná kultura*, 31(1), 20–29.
- Kolibová, H., & Kubicová, A. (2005). *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Karviná: Slezská Univerzita v Opavě.
- Kudláček, M. (1997). *Integrace osob na vozíku prostřednictvím pohybových aktivit* (Diplomová práce). Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Kudláček, M., French, R., & Myers, B. (2002). Job dissatisfaction among certified adapter physical education specialists in the U. S. A. In M. Dinold (Ed.), *13th International Symposium on Adapted Physical Activity* [CD]. Wien: Universität Wien.
- Kudláček, M. (2008). *Inclusion of children with physical disabilities in physical education, recreation and sport*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Kudláček, M. (2012). *Srovnání kurikul ve studijních programech TV a sport ve vybraných zemích v EU*. Interní materiály projektu Přestavba studia kinantropologických oborů vzhledem ke konkurenceschopnosti absolventů v EU (CZ.1.07/2.2.00/28.0169).
- Kudláček, M., & Ješina, O. (2008). *Integrace žáků s tělesným postižením do školní tělesné výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého.

- Kudláček, M., Ješina, O., Bláha, L., & Janečka, Z. (2010). Kompetence učitelů tělesné výchovy ve vztahu k integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve školní tělesné výchově. *Tělesná kultura*, 33(1), 41–56.
- Kudláček, M., Ješina, O., Štěrbová, D., & Sherrill, C. (2008). The nature of work and roles of public school adapter physical educators in the United States. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 1(2), 45–55.
- Michalík, J., Krhutová, L., Mlčáková, R., Novosad, L., Potměšil, L., & Valenta M. (2011). *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Spurná, M., Rybová, L. & Kudláček, M. (2010). Participace žáků s tělesným postižením v integrované školní tělesné výchově. *Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi*, 1, 33–38.
- Štěrbová, D. (2006). *Hluchoslepota. Lidé s ní a kolem ní*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Válková, H. (2011). Aplikované pohybové aktivity v univerzitním studiu. *Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi*, 2, 29–41.

Mgr. Ladislav Baloun
Fakulta tělesné kultury
Univerzita Palackého
tř. Míru 115
771 11 Olomouc
e-mail: baloun.ladislav@centrum.cz

AN ANALYSIS OF UNIVERSITY SUBJECTS FROM THE FIELD OF ADAPTED PHYSICAL ACTIVITY IN THE CZECH REPUBLIC

BACKGROUND: The inclusion of students with special educational needs is a process, which faces many challenges. An essential condition for the success of inclusion is the competence of physical educators. We suggest that it is necessary to establish courses focused on adapted physical activity as part of the university education for physical education (PE) teachers.

OBJECTIVES: The aim of this study is to analyze courses focused on adapted physical activity within teacher preparation programs.

METHODS: We conducted quantitative and qualitative content analysis of subjects which was focused on adapted physical activity at selected public universities in the Czech Republic. In total, subjects from the six faculties met the conditions.

RESULTS: The results show the lack of emphasis for this area in the current PE teacher preparations programs, which is one of basic requirements for success of the inclusion process.

Key words: *inclusion, integration, physical educator, pupil, disability.*